

УДК 383:312 (477-25)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-2-10>

Ірина МАСЛОВА-ЛИСИЧКІНА,

orcid.org/0000-0002-1576-3081

*аспірантка кафедри режисури та майстерності актора
Київського національного університету культури і мистецтв
(Київ, Україна) artmusicsscreen@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ СВЯТКОВОЇ ТРАДИЦІЇ КИЄВА НА ПРИКЛАДІ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено особливості святкування основного державного свята України – Дня Незалежності в Києві в різні роки в контексті становлення національної святкової традиції. Еволюція концепції святкування простежується відповідно до суспільно-політичних змін у нашій країні. Спостереження та опис конкретних прикладів святкування Дня Незалежності в Києві в різні роки є основними методами цього дослідження, також систематизуються святкові заходи в різних локаціях столиці, аналізуються зміст і форма святкування Дня Незалежності України в Києві. Формування святкової національної традиції вперше розглядається як процес, що оновлюється разом із розвитком нашого суспільства. Святкування Дня Незалежності України (на прикладі Києва) є індикаторною подією в розвитку українського суспільства. У статті зроблено спробу довести, що День Незалежності є системоутворювальним у сучасній українській святковій культурі загалом, а київський святковий дискурс яскраво демонструє процес її становлення та розвитку. Свято Незалежності запровадило святковий календар незалежної України, саме воно концентрує в собі вже усталені сьогодні форми святкування з відповідною символікою та заходами, різноманіття цих форм у вигляді цивільного та військового парадів, флешмобів, фестивалів, мистецьких акцій, спортивних змагань, виставок тощо проєктується на форми інших свят. День Незалежності – це єдине свято, у концепції якого є військовий парад, який проходить у ранкові години, з одного боку, розпочинає урочистості, з іншого – є кульмінацією, що створює особливий тип святкової драматургії. Останніми роками військовий парад до Дня Незалежності набув особливого значення, оскільки наша країна та її народ виборюють власне сомовизначення як суб'єкт геополітики та політична нація.

Ключові слова: свято, цінності, День Незалежності, військовий парад, державні символи.

Iryna MASLOVA-LYSYCHKINA,

orcid.org/0000-0002-1576-3081

*Postgraduate Student at the Department of Directing and Actor's Skills
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) artmusicsscreen@ukr.net*

THE FORMATION OF CELEBRATIONS TRADITION IN KYIV ON THE EXAMPLE OF INDEPENDENCE DAY OF UKRAINE

The article is devoted to the peculiarities of celebrating the main state holiday of Ukraine's Independence Day in Kyiv in different years in the context of the formation of the national holiday tradition. The evolution of the concept of celebration can be traced in accordance with the socio-political changes in our country. Observations and descriptions of specific examples of celebrating Independence Day in Kyiv in different years are the main methods of this study, also systematizes festive events in different locations of the capital, analyzes the content and form of celebrating Independence Day of Ukraine in Kyiv. The formation of a festive national tradition is considered for the first time as a process that is renewed along with the development of our society. The celebration of the Independence Day of Ukraine (on the example of Kyiv) is an indicator event in the development of Ukrainian society. The article attempts to prove that Independence Day is a system-forming in modern Ukrainian holiday culture as a whole, and the Kyiv holiday discourse clearly demonstrates the process of its formation and development. Independence Day has introduced a festive calendar of independent Ukraine, it concentrates the already established forms of celebration with appropriate symbols and events, a variety of these forms in the form of civil and military parades, flash mobs, festivals, art events, sports competitions, exhibitions, etc. forms of other holidays. Independence Day is the only holiday in the concept of which there is a military parade, which takes place in the morning, firstly, begins the festivities, secondly – is the culmination, which creates a special type of holiday drama. In recent years, the military Independence Day Parade has become especially important, as our country and its people are fighting for their own self-determination as a subject of geopolitics and a political nation.

Key word: celebration, values, Independence Day, military parade, National symbols.

Постановка проблеми. У часи незалежності з відмовою від радянської ідеології в усіх сферах суспільного життя починає формуватися нова національна святкова культура. В Україні спостерігаються три основних напрями її розвитку (Курочкін, 2014):

– відродження традиційних релігійних та інших свят: *Різдво Христове* (7 січня, вихідний день), *Меланки – Щедрий вечір* (13 січня, робочий день), *Водохреща* (19 січня, робочий день), *Великдень* (перехідне свято за річним календарем, вихідний день), *Трійця* (перехідне свято за річним календарем, вихідний день), *Івана Купала* (7 липня, робочий день), *Медовий Спас* (14 серпня, робочий день), *Покрова святої Богородиці* (14 жовтня, збігається з Днем українського козацтва та захисника України, вихідний день), *день Святого Миколая* (19 грудня, робочий день), *Католицьке Різдво* (25 грудня, вихідний день).

– збереження номенклатурних та інших радянських свят з оновленими формами та змістом: *Новий рік* (1 січня, вихідний день), *Міжнародний жіночий день* (8 березня, вихідний день), *Міжнародний день солідарності трудящих* (1 травня, вихідний день), *День пам'яті та примирення* (8 травня, робочий день), *День Перемоги* (9 травня, вихідний день), *Міжнародний день захисту дітей* (1 червня, робочий день). До 1999 року включно в Україні офіційно святкували *Річницю Великої Жовтневої соціалістичної революції* (7–8 листопада, вихідний день).

– запровадження національних свят: *День Соборності України* (22 січня, робочий день), *День героїв Небесної сотні* (20 лютого, робочий день), *День Національної гвардії України* (26 березня, робочий день), *День Конституції України* (28 червня, вихідний день), *День Хрещення Київської Русі–України* (28 липня, робочий день), *День Незалежності України* (24 серпня, вихідний день), *День захисника України та українського козацтва* (14 жовтня, вихідний день), *День збройних сил України* (6 грудня, робочий день).

Мета статті – простежити формування святкової традиції Києва на прикладі Дня Незалежності України та виявити особливості центрального державного свята.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі актуальним є питання співвідношення між новітніми та традиційними його елементами. Авторів, праці яких присвячено проблемам розвитку культури українських свят, можна розмежувати за різними напрямками. За культурологічним напрямом найширше ці питання висвітлювали такі вчені, як О. Різник, В. Сапіга; за історико-етнологіч-

ним – О. Курочкін, М. Шкода; за мистецтвознавчим – В. Осадча, О. Ліманська, Л. Сорочук та інші. Незважаючи на наявність певного наукового доробку з цієї проблематики, можна стверджувати, що питання потенціалу сучасної святковості є актуальним і не досить висвітленим у вітчизняній культурології та мистецтвознавстві.

Виклад основного матеріалу. Центральним національним святом є *День Незалежності України*. Символіка та атрибутика державності України, тексту Державного Гімну України мають велике значення в становленні громадян нашої держави. Державні символи використовуються також під час проведення офіційних церемоній, урочистих заходів, таких як свято Дня Незалежності, свято Дня Конституції, свято Дня знань – першого дзвінка, свято останнього дзвінка, під час вручення атестатів, посвідчень про закінчення навчального закладу, державних відзнак тощо (Онопа, 2012: 15).

Головний атрибут державного свята – парад – не відразу ввійшов у традицію святкування Дня Незалежності України в Києві. Загалом організація парадів до цього свята має неоднорідну картину, починаючи з 1994 року спостерігаємо процес чергування відновлення та призупинення цієї форми. Перші два роки День Незалежності було вирішено відзначати без парадів, оскільки Україна позиціонувалася як демілітаризована та без'ядерна держава. На першу річницю Незалежності кияни зібралися біля пам'ятника Тарасові Шевченку, там же у сквері ім. Т. Г. Шевченка відбувся невеликий святковий концерт. У 1992 році святкування відрізнялося демократичністю, особливого святкового сценарію не було. Проте вже у 1993 році по Хрещатику маршем пройшлися цивільні та військові духові оркестри, а також було організовано авіашоу: громадяни зібралися на Співочому полі та могли спостерігати, як підіймаються в небо державні символи України.

У 1994 році вперше відбувся військовий парад у центрі української столиці. Парад військових приймали міністр оборони України та начальник Київського військового округу. Особливістю першого параду в День Незалежності була відсутність важкої військової техніки. Важка військова техніка на святковому параді в Києві до Дня Незалежності з'явилася 1998 року. У 1999 році до участі в параді були залучені курсанти військових навчальних закладів різних родів військ. У 2001 році на параді 24 серпня киян вразило новітнє військове озброєння: серед 173 бойових машин були танки Т-84 «Оплот», тактичні ракетні комплекси «Точка-У», гаубиці «Мста-С», ПЗРК

С-300. Естетична картина військових парадів доповнювалася рухом особистого складу в колонах, державною символікою, одягом та амуніцією військових різних родів військ і курсантів військових навчальних закладів. Важка броньована техніка, яка їде в повільному темпі, дає змогу розглядіти її з найближчої відстані, що справляє величезне емоційне враження на глядачів. Особливим елементом і кульмінаційним моментом був повітряний парад військової авіації: у 2001 році авіапарад над Хрещатиком супроводжувався знаменитим «Козацьким маршем» Є. Адамцевича.

З 2003 році паради військової техніки було припинено, маршем проходили тільки колони військовослужбовців і курсантів, а після Помаранчевої революції у День Незалежності на Хрещатику виступали тільки військові музиканти.

У 2008 році на військові паради повернулася важка техніка, що тривало два останні роки президентської каденції В. Ющенко. Парад 2009 року розпочався виконанням твору засновника української класичної музики М. Лисенка «Боже, єдиний великий» за участю зведеного батальйону із семи військових оркестрів, а сам парад відкрила рота барабанщиків Київського військового ліцею імені Івана Богуна, також його вихованці замикали військовий парад. Разом із проходженням колон у небі з'явилися бойові вертольоти та інша військова авіація. Кульмінацією авіапарадів став проліт над Хрещатиком найпотужнішого на той час у світі військового літака Ан-225 «Мрія», а завершила повітряний парад пілотажна група «Українські соколи», яка складається з бойових літаків Міг-29.

У 2010 році указом президента В. Януковича військові паради було скасовано, натомість було поновлено паради на День Перемоги. Проте в серпні 2014 р. через військово-політичні події на півдні та сході України традиція демонструвати військову техніку відновилася. Після параду вся нова техніка вирушила в райони нашої країни, охоплені бойовими діями, чим нагадала історичний парад 1941 р., коли військові прямо з параду, крокували захищати радянську землю від фашистських загарбників (Вести, 2014). До Дня Незалежності щороку після параду організуються святкові урочистості та концерти за участі відомих українських виконавців.

У день 25-ї річниці незалежності України на початку заходу відбулася урочиста церемонія підняття Державного Прапора України. Підняття головного українського стягу виконала прапорносна група 3-х родів військ. Зведений оркестр ЗСУ виконав Державний Гімн. Під час виконання Гімну пролунав артилерійський салют із 10 зал-

пів. Після урочистого підняття Державного Прапора та виконання Гімну міністр оборони України вислухав рапорт командувача Параду Незалежності – командувача Сухопутних військ Збройних Сил України. У механізованій колоні параду військ було представлено сучасні зразки озброєння та військової техніки сухопутних військ ЗСУ. У всіх бойових машинах на передній панелі прикріплено малюнки, які діти надсилали воїнам АТО на фронт. На 25-ту річницю незалежності не проводили авіаційного параду, керуючись тим, що в зоні АТО ведуться тільки сухопутні бої. Учасники параду вшанували загиблих українських героїв, які полягли в боях за вільну, незалежну Україну. Хвилина мовчання супроводжувалася виконанням пісні «Пливе кача».

Отже, після 1994 р. військові паради було проведено у 1998, 1999, 2001–2004, 2008, 2009, 2014–2018 рр. Протягом 2005–2007, 2010–2013 військові паради на майдані Незалежності не відбувалися. Відновлення військових парадів у 2014 році в контексті святкування Дня Незалежності набуло нового змісту – як демонстрація міцності держави та єдності суспільства перед обличчям зовнішньої загрози.

У святкову традицію до Дня Незалежності увійшло розгортання державного прапора, кольори якого символізують сутність нашої країни: жовто-золотий колір зрілої пшениці – родючість землі і щедрість українського народу, та блакитне безхмарне небо – чисті думки, прагнення миру та злагоди нашого народу. Тож 24 серпня 2009 року також уперше на майдані Незалежності розгорнули велетенський державний прапор, який тримали кияни, крокуючи центральною вулицею столиці. Цей флешмоб увійшов у традицію святкування Дня Незалежності. У 2012 році ця традиція набула більш масштабних форм, тоді на замовлення спеціально до Дня Незалежності державний прапор був виготовлений і розгорнутий у Києві перед Національним університетом імені Тараса Шевченка. Два роки прапор мандрував країною, розгортали його в усіх регіонах. 24 серпня 2014 р. його повернули до Києва, де прапор був представлений на Софійській площі (Вечерние вести, 2014).

До річниць незалежності України в Києві реконструювали різного обсягу об'єкти. Наприклад, до 10-ї річниці незалежності України було повністю реконструйовано центр міста та відновлено Михайлівський Золотоверхий монастир, який разом із Софійським собором створює архітектурний ансамбль Михайлівської площі, у центрі якої розміщено пам'ятники Богдану

Хмельницькому, княгині Ользі та Володимир-хрестителю. У 2015 році до Дня Незалежності було реконструйовано Поштову площу, ремонтні роботи тривали три роки та коштували міському бюджету понад 400 млн гривень. У день святкування було відкрито громадський простір із фонтаном і зеленою зоною.

Спортивні заходи у святкуванні Дня Незалежності в Києві стали невіддільною його частиною, починаючи з 1998 року. Найяскравішими стали хода спортсменів (володарів міжнародних та олімпійських кубків) Хрещатиком (1998 р.), «Кубок Незалежності» – спортивні змагання з різних видів спорту, у яких могли взяти участь всі охочі без вікових обмежень (2003 р.), Всеукраїнський чемпіонат із баскетболу «Українська стрітбольна ліга» (з 2011 р.), проїзди, виступи спортсменів і презентація спортивних автомобілів і мотоциклів (2012 р.).

Цивільні заходи в День Незалежності різних років протягом усіх років святкувань вирізняються надзвичайною різноманітністю за формами, характером, обсягом і локаціями проведення. Наприклад, у 2006 році було організовано символічну акцію єднання двох берегів Дніпра, її учасники з прапорами та кульками жовто-блакитного кольору створили живий ланцюг на Пішохідному мосту. У 2011 році 20-й річниці святкування Дня Незалежності України була присвячена 56-та міська виставка квітів «Процвітання тобі, Україно, моя рідна, моя єдина», яка проходила з 20 серпня по 4 вересня на Співочому полі. Уперше у 2012 році на День Незалежності в межах «Фестивалю писанок» у центрі столиці українські митці провели «Парад диво-писанок», тобто величезних за розмірами 24 писанок (розмір писанки становив 3,75 м на 2,60 м, а вага – 58 кг.). Щорічною стала традиція святкування Дня Незалежності в Києві у вигляді проведення *свята вишиванок*. З 2012 року до Дня Незалежності кожен регіон нашої країни готував свій вишиванковий «десант». Також у день 20-ліття Незалежності в Києві відкрилися два музеї: історії міста (вул. Богдана Хмельницького, 7) і шістдесят-

ників (вул. Олесь Гончара, 33-а), а ввечері відбувся гала-концерт класичної музики в межах мистецького проєкту «Тобі, незалежна Батьківщино!». До 25-річчя Дня Незалежності України в Києві здійснили кіно-публіцистичний проєкт «Незалежні» (спецпроєкт телеканалу URB) у форматі відеороликів від 5 до 8 хвилин, де йшлося про хронологію визначних подій для держави протягом усіх років незалежності.

У передостаннє святкування Дня Незалежності в Києві у 2019 році відбулися два заходи: офіційний – Хода гідності, та альтернативний йому – Марш захисників України. Можна сказати, що вперше за багато років виникла альтернативна форма святкування, яке відбулося майже паралельно з офіційним.

Наукова новизна. Формування святкової національної традиції вперше розглядається як процес, що оновлюється разом із розвитком нашого суспільства. Виявлено, що святкування Дня Незалежності України (на прикладі Києва) є індикаторною подією в розвитку українського суспільства.

Висновки. Святкування Дня Незалежності є центральним елементом святкової культури України сьогодні, його можна розглядати як системоутворювальний чинник у процесі становлення національної святкової парадигми, оскільки це свято є точкою відліку в розвитку суспільства суверенної держави, й оскільки воно сконцентрувало в собі основні святкові форми: символіка, план заходів, серед яких виділяється військовий парад, а також спортивні та цивільні заходи. Їх різноманіття охоплює широке коло: флешмоби, фестивалі, мистецькі акції тощо. Урочистості щодо святкування останнього Дня Незалежності України (у 2019 р.) свідчать, що традиція святкування державних свят перебуває в процесі свого становлення, і, можливо, через певний час наше суспільство стане свідками нових форм. Останнє святкування Дня Незалежності в Києві продемонструвало, що громадяни є рушійною та змістовною силою, яка керує процесом становлення святкової традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Военная техника отправится на фронт прямо с киевского парада : веб-сайт. URL: <https://vesti.ua/kiev/66242-voennaja-tehnika-otpravitsja-na-front-prjamo-s-kievskogo-parada> (дата звернення: 27.03.2021).
2. Курочкін О. Святковий рік українців (від давнини до сучасності). Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2014. 385 с.
3. Курочкін О. Шляхи подолання тоталітарних стереотипів у святковій культурі незалежної України. *Народна творчість та етнологія*. Київ, 2011. № 1. С. 74–81.
4. Ліманська О. Свято у системі цінностей сучасної культури. *Вісник ХДАДМ*. Харків, 2003. № 3. С. 3–12.
5. Набок С. II Світова війна: сенси, символи, контексти причинки дослідження процесу формування основних елементів політики пам'яті як складової державної політики в сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2018. Вип. 4–5. С. 245–260.
6. Онопа А. У світі квіткової казки. *Культура і життя*. Київ, 2012. 7 вересня. С. 15.

7. Редька Г. Зірково-розважальний мікс. *Вечірній Київ*. Київ, 2013. 30 травня. С. 1–7.

8. У Києві на Софійській площі розгорнули найбільший державний прапор : вебсайт. URL: <https://gazetavv.com/news/policy/125688-u-kiyev-na-sofyivsky-plosch-rozgornuli-nayblshiy-derzhavniy-prapor.html> (дата звернення: 24.03.2021).

9. Шумка М. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2016, С. 153–157.

REFERENCES

1. Voennaya tehnika otpravitsya na front pryamo s kievskogo parada [The military vehicles will go to the front directly from the Kiev parade] : web-site. URL: <https://vesti.ua/kiyv/66242-voennaja-tehnika-otpravitsja-na-front-prjamo-s-kiyvskogo-parada> (date of application: 27.03.2021). [in Russian].

2. Kurochkin, O. (2014). Svyatkoviy rik ukrainciv (vid davnyny do suchasnosti) [Svyatkoviy rik ukrainciv (vid davnyny do suchasnosti)]. Bila Cerkva: Vydavec Olexandr Pshonkin. [in Ukrainian].

3. Kurochkin, O. (2011). 'Shlyakhy podolannya totalitarnykh stereotypiv u svyatkoviy kulturi nezalegnoyi Ukrainy' [Ways of overcoming totalitarian stereotypes in the festive culture of independent Ukraine] *Narodna tvorchist ta etnographiya*. No. 1. P. 74–81. [in Ukrainian].

4. Limans'ka, O. (2003). Sviato u systemi tsinnosti suchasnoi kul'tury [Holiday in the value system of modern culture]. *Visnyk KhDADM – Journal of Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts*, 2003, P. 3–12. [in Ukrainian].

5. Nabok S. (2018). II Svitova vijna: sensy, symvoly, konteksty prychnyky doslidzhennya protsesy formuvannya elementiv polityky pam'yati yak skladovoi derxhavnoi polityky v suchasniy Ukraini [World War II: meanings, symbols, contexts of the causes of the process of formation of the basic elements of memory policy as a component of state policy in modern Ukraine.]. *Naukovi zapyski Instytutu politychnykh ta etnonatsionalnykh doslidzhen' im. I. F. Kurbasa NAN Ukrainy*. Kyiv, 2018. Vol. 4–5. P. 245–260. [in Ukrainian].

6. Onopa, A. (2012). U sviti kvitkovoi kazky. [Star-based entertainment mix] *Kul'tura i zhyttia – Culture and Life*, Sep 7, 15. [in Ukrainian].

7. Red'ka, H. (2013). Zirkovo-pozvazhal'nyimiks [Star-entertainment mix]. *Vechirniy Kyiv – Evening Kyiv*, May 30, 1–7. [in Ukrainian].

8. U Kyevi na Sofiyv's'kiy ploschi rozgornuly naybil'shiy derzhavny prapor [The largest state flag was unfurled on Sofiyvska Square in Kyiv] : Web-site. URL: <https://gazetavv.com/news/policy/125688-u-kiyev-na-sofyivsky-plosch-rozgornuli-nayblshiy-derzhavniy-prapor.html> (date of application: 24.03.2021). [in Ukrainian].

9. Shumka, M. (2016) Ukrayins'ka natsional'na symvolika yak reprezentant natsional'noyi identychnosti [Ukrainian national symbolism as a representative of national identity]. *Aktual'ni problemy filosofiyi ta sotsiologiyi – Topical problems of philosophy and sociology*. Odessa, 2016. P. 153–157 [in Ukrainian].